

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ

HOÀNG MAI LAN

TÊN ĐỀ TÀI:
TANG LỄ CỦA NGƯỜI THÁI
VỚI VẬN ĐỘNG XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG
VĂN HOÁ MỚI Ở BẢN MO,
THỊ XÃ MƯỜNG LAY, TỈNH ĐIỆN BIÊN

KHOÁ LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN VĂN HOÁ
CHUYÊN NGÀNH VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ

MÃ SỐ: 608

HÀ NỘI: 06/2009

MỤC LỤC

Mở đầu	3
1. Lý do chọn đề tài	3
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	3
3. Nhiệm vụ và mục đích nghiên cứu	5
4. Phạm vi và đối tượng nghiên cứu	6
5. Phương pháp nghiên cứu	6
6. Đóng góp của đề tài	6
7. Bố cục khóa luận	6
Chương 1. Khái quát về môi trường tự nhiên và môi trường xã hội bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên	8
1.1. Khái quát môi trường tự nhiên bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên .	8
1.2. Khái quát môi trường xã hội bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên. ...	9
1.3. Khái quát về người Thái ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên... ..	10
1.4. Ảnh hưởng của môi trường tới đời sống văn hóa của người Thái ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên	16
Chương 2. Tang lễ của người Thái trắng ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên	19
2.1. Quan niệm của người Thái về thế giới bên kia của người chết	19
2.2. Tang lễ của người Thái trắng ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên	21
2.2.1. Chuẩn bị cho người tặc thờ	21
2.2.2. Nhập quan tài	24
2.2.3. Nghi thức mở tang	29
2.2.4. Lễ tung trứng tìm nơi đào huyệt	33
2.2.5. Tiễn đưa hồn	33
2.2.5.1. Chuẩn bị mâm lễ để tiễn đưa hồn	33
2.2.5.2. Quám cáo xống cốn tai tấy đón	35
2.2.5.3. Lễ bók ngái luông – khai khin	35

2.2.6. Các thủ tục đưa tang và chôn cất.....	36
2.2.7. Các thủ tục sau khi chôn cất.....	42
2.3. So sánh tang lễ của người Thái trắng ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên với tang lễ các ngành Thái khác.....	48
Chương 3. Ảnh hưởng của tang lễ trong việc xây dựng đời sống văn hóa mới tại bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên và một số giải pháp bảo tồn, phát huy giá trị của nó trong thời đại hiện nay.....	50
3.1. Định hướng của Đảng và Nhà nước trong tổ chức tang lễ.....	50
3.2. Những giá trị trong tang lễ của người Thái trắng ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên	51
3.2.1. Về giá trị văn hóa.....	51
3.2.2. Về giá trị lịch sử	55
3.2.3. Về những mặt hạn chế, hủ tục	
3.3. Thực trạng tang lễ của người Thái trắng ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên	56
3.4. Một số biện pháp bảo tồn và phát huy giá trị tang lễ trong thời đại hiện nay.....	58
3.4.1. Phương hướng bảo tồn, phát huy các yếu tố tích cực trong tang lễ hiện nay.....	58
3.4.2. Một số giải pháp nhằm bảo tồn, phát huy các yếu tố tích cực trong tang lễ của người Thái ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên	59
Kết luận	63
Phụ lục.....	66
Những người cung cấp tư liệu	103
Tài liệu tham khảo	104

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Nước ta có 54 dân tộc anh em, ngoài những nét chung về văn hóa, mỗi dân tộc trên lãnh thổ nước ta đều có một sắc thái riêng làm cho văn hóa nước ta đa dạng, thống nhất và giàu bản sắc. Điểm tạo sự khác biệt đó chính là phong tục tập quán của mỗi tộc người. Các di sản văn hóa thế hệ đi trước để lại, thế hệ sau có trách nhiệm phải tìm hiểu để từ đó có ý thức tôn trọng, giữ gìn và phát huy nó.

Tang lễ chiếm một vị trí quan trọng trong đời sống văn hóa Việt Nam nói chung và từng tộc người nói riêng bởi nó gắn liền với đời sống tâm linh, là một hình thức sinh hoạt văn hóa của cả cộng đồng.

Trong vòng xoáy phát triển kinh tế, xã hội, văn hóa của mỗi quốc gia, dân tộc hay cộng đồng tộc người đang có sự biến đổi mạnh mẽ do quá trình tiếp xúc và giao lưu văn hóa giữa các dân tộc. Trong quá trình đó đã xảy ra hai trạng thái: một là yếu tố văn hóa “ngoại sinh” lấn át, triệt tiêu văn hóa “nội sinh”; hai là có sự cộng hưởng lẫn nhau, yếu tố văn hóa “ngoại sinh” dần dần trở thành yếu tố “nội sinh” hoặc nó bị phai nhạt căn tính. Văn hóa Thái nói chung và tang lễ của người Thái trắng nói riêng cũng không nằm ngoài quy luật của sự biến đổi đó.

Tang lễ của dân tộc Thái đã được nhiều học giả quan tâm nghiên cứu. Tuy nhiên việc nghiên cứu những đặc trưng ở mỗi vùng miền chưa rõ nét. Những đặc trưng dẫn tới sự khác biệt đó cần phải được nghiên cứu và làm sáng tỏ. Với kiến thức của một sinh viên khoa văn hóa dân tộc thiểu số, người viết đã chọn đề tài: *“Tang lễ của người Thái với vận động xây dựng đời sống văn hóa mới ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên”* làm đề tài khóa luận tốt nghiệp của mình, đồng thời góp một phần nhỏ bé vào việc bảo tồn, phát huy bản sắc văn hóa Thái ở Mường Lay, Điện Biên.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Tang lễ là một đề tài thu hút được sự quan tâm nghiên cứu của nhiều ngành khoa học xã hội, đặc biệt là trong lĩnh vực dân tộc học và văn hóa học.

Hầu như trên thế giới có bao nhiêu dân tộc thì có bấy nhiêu nghiên cứu về tang lễ của dân tộc đó. Tang lễ của người Thái nói chung và của người Thái trắng nói riêng là một trong số những nghiên cứu như vậy. Ta có thể kể đến một vài công trình nghiên cứu của các nhà dân tộc học:

Trước hết, nghiên cứu về tang lễ của người Thái đen và Thái trắng được viết trong cuốn “Luật tục Thái ở Việt Nam”, NXB VHDT, HN, 1999, do hai tác giả Ngô Đức Thịnh, Cẩm Trọng sưu tầm, dịch và giới thiệu. Đây là nguồn tư liệu được tác giả sưu tầm từ ông Liêm Phích - một giáo viên tiểu học của xã Chiềng Muôn. Bài viết đã mô tả lại khá đầy đủ, chi tiết về các bước tiến hành tang lễ và những lời cúng được đọc trong nghi lễ tang của hai nhóm Thái đen và Thái trắng trong xã hội xưa. Những nghi lễ này chỉ dành cho trường hợp người qua đời bình thường, chưa thấy nói về các trường hợp chết đặc biệt. Bài viết mới chỉ dừng lại ở việc giới thiệu tang lễ mà chưa có sự nhận xét, lý giải các lệ tục diễn ra trong lễ tang.

Cuốn sách “Tang lễ của người Thái trắng” của tác giả Lương Thị Đại, NXB VHDT, HN đã giới thiệu tang lễ của người Thái trắng rất chi tiết và đầy đủ. Tuy nhiên cuốn sách cũng chỉ dừng lại ở việc khảo tả mà chưa có lý giải và nhận xét cụ thể.

Cuốn “Văn hóa các dân tộc Tây Bắc Việt Nam”, của PGS. TS Hoàng Lương, trường Đại học Văn hóa Hà Nội, 2005, đã phân chia tục lệ tang lễ của người Thái đen và Thái trắng thuộc tục lệ ma chay ở vùng thấp cùng với các dân tộc khác như Tày, Mường. Trong bài viết này tác giả đã khái quát các bước tiến hành tang lễ của người Thái, có sự so sánh với những nghi lễ tang của dân tộc Tày, Mường.

Trên đây là một số khảo cứu về lịch sử nghiên cứu tang lễ của người Thái. Mặc dù sự khảo cứu này chưa thật đầy đủ nhưng qua những tài liệu người viết đã tiếp cận, có thể nói các nghiên cứu này đã khảo tả lại các nghi lễ tang của dân tộc Thái rất đầy đủ, chi tiết, là nguồn tư liệu quý cho các nhà nghiên cứu sau học hỏi và tham khảo. Tuy nhiên các nghiên cứu này chưa đưa ra những lý giải, nhận xét

cụ thể, và cho đến nay chưa có công trình nào nghiên cứu kỹ về tang lễ người Thái trắng ở bản Mo, thị xã Mường Lay. Theo thời gian, cuộc sống cùng những sinh hoạt văn hóa, tín ngưỡng của đồng bào Thái ở bản Mo đã có nhiều thay đổi. Nhưng chưa có công trình nghiên cứu nào đề cập tới sự thay đổi này. Đây chính là khoảng trống mà chúng ta cần phải bổ khuyết để làm rõ hơn đặc trưng văn hóa Thái.

3. Nhiệm vụ và mục đích nghiên cứu

Tang lễ là nghi lễ liên quan đến việc mai táng người chết. Ngay từ buổi bình minh của lịch sử, loài người đã có các hình thức mai táng người chết: địa táng (chôn xuống đất), thủy táng (thả xuống sông, biển), hỏa táng (thiêu), lưu táng (cất vào trong hang đá), điêu táng (để ngoài bãi cho quạ, kền kền, điều hâu... ăn), thực táng (những người còn sống xẻ thịt người chết để ăn). ...

Cùng với sự phát triển của lịch sử loài người, tang lễ ngày càng cầu kỳ, phức tạp, mang màu sắc tôn giáo từ hình thức tôn giáo nguyên thủy sơ khai đến những tôn giáo phức tạp nhất. Tang lễ của mỗi cộng đồng người đều có sự khác biệt, nó chịu sự quy định bởi quá trình lịch sử của cộng đồng tộc người cũng như môi trường tự nhiên và xã hội mà họ sinh sống.

Nghiên cứu tang lễ của người Thái trắng ở bản Mo giúp ta thấy được quy trình diễn ra của lễ tang, đồng thời qua đó còn thấy được những mối quan hệ trong xã hội Thái - mối quan hệ giữa con người với con người, con người với tự nhiên và con người với siêu nhiên.

Tang lễ của người Thái trắng còn giúp ta tìm hiểu về nguồn gốc hình thành dân tộc Thái trắng trên địa bàn bản Mo nói riêng và ở Việt Nam nói chung bởi vì hồn người chết về đến đâu thì đó chính là khởi thủy hình thành dân tộc đó.

Thông qua bài khóa luận này, người viết mong muốn góp phần nhỏ bé bổ sung nguồn tư liệu về tang lễ của người Thái trắng ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên. Ngoài ra, người viết còn nghiên cứu sự ảnh hưởng của tang lễ với vận động xây dựng đời sống văn hóa mới để thông qua việc nghiên cứu này tìm ra giải pháp hạn chế tiêu cực, phát huy những nét tích cực trong xây dựng đời

sống văn hóa mới. Công trình này có thể dùng làm tài liệu tham khảo cho các nhà quản lý văn hóa ở địa phương để bảo tồn, phát huy, vận dụng vào xây dựng đời sống văn hóa mới.

4. Phạm vi và đối tượng nghiên cứu

Khóa luận chỉ tìm hiểu về tang lễ của người Thái trắng ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên và ảnh hưởng của nó tới việc vận động xây dựng đời sống văn hóa mới.

5. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp biện chứng tự nhiên, phương pháp biện chứng lịch sử
- Phương pháp điền dã dân tộc học, thu thập tài liệu, khảo sát thực địa tại bản Mo, thị xã Mường Lay, phỏng vấn, trao đổi với một số người cao tuổi tại bản Mo, phương pháp xử lý tư liệu.
- Phương pháp phân loại, thống kê, miêu tả, so sánh, quy nạp, diễn dịch, tổng hợp.

6. Đóng góp của đề tài

Bước đầu tìm hiểu, sưu tầm hệ thống tư liệu và mô tả hệ thống nghi lễ trong tang lễ, những biến đổi, sự giống và khác nhau giữa tang lễ của người Thái trắng ở bản Mo, thị xã Mường Lay với tang lễ của một số nhóm Thái khác.

Chỉ ra những ảnh hưởng của tang lễ với việc xây dựng đời sống văn hóa, những tập tục còn tồn tại và đề xuất một số giải pháp phát huy những ưu điểm, hạn chế để xóa bỏ dần những điểm không còn phù hợp trong thời đại hiện nay.

7. Bố cục của khóa luận

Ngoài phần mở đầu, kết luận, phụ lục, khóa luận được trình bày trong 3 chương chính:

Chương 1: Khái quát về môi trường tự nhiên, môi trường xã hội bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên

Chương 2: Tang lễ của người Thái trắng ở bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên

Chương 3: Ảnh hưởng của tang lễ trong việc xây dựng đời sống văn hóa mới tại bản Mo, thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên và một số giải pháp để bảo tồn, phát huy giá trị của nó trong thời đại hiện nay

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. *Bản sắc văn hóa Thái Lai Châu- Điện Biên*, sở VH TT tỉnh Điện Biên, Điện Biên, 2004.
2. Bộ chính trị, Ban chấp hành TW Đảng Cộng sản Việt Nam (12/01/1998), *chỉ thị số 27 về lĩnh vực thực hiện nếp sống văn minh trong việc cưới, tang, lễ hội*.
3. Chu Thái Sơn - Cẩm Trọng. *Người Thái*. NXB Trẻ, 2005.
4. Đặng Nghiêm Vạn - Cẩm Trọng - Khả Tiến - Tống Kim Ân. *Tư liệu nghiên cứu về lịch sử và xã hội người Thái*. NXB Khoa học xã hội, HN, 1977.
5. Đặng Đức Siêu. *Sổ tay văn hóa Việt Nam*. NXB Lao động, HN, 2005.
6. Đồng Trọng Im. *Dân ca nghi lễ người Thái trắng*. NXB VHDT, HN, 2001.
7. *Giữ gìn, phát huy di sản văn hóa các dân tộc Tây Bắc*. Tạp chí Văn hóa nghệ thuật, HN, 2001.
8. *Hỏi và đáp về văn hóa Việt Nam*, NXB VHDT, HN, 1998.
9. Hoàng Lương. *Luật tục với việc bảo tồn và phát huy di sản văn hóa truyền thống một số dân tộc Tây Bắc Việt Nam*. NXB VHDT, HN, 2004.
10. Hoàng Lương. *Văn hóa các dân tộc Tây Bắc Việt Nam*. Trường đại học Văn hóa Hà Nội, HN, 2005.
11. Hoàng Nam. *Bước đầu tìm hiểu văn hóa tộc người Việt Nam*, NXB VHDT, HN, 1998.
12. Hoàng Nam. *Dân tộc học đại cương*. NXB VHDT, HN, 1997.
13. *Hướng dẫn nghiệp vụ công tác xây dựng đời sống văn hóa cơ sở*. Ban chỉ đạo phong trào toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa, Lai Châu, 2001.
14. Lương Thị Đại. *Tang lễ của người Thái trắng*. NXB VH TT, HN, 2005.

15. Lê Ngọc Thắng. *Bản sắc văn hóa các dân tộc Việt Nam*. NXB VHDT, HN, 1990.
16. Nguyễn Văn Huy. *Bức tranh văn hóa các dân tộc Việt Nam*. NXB Giáo dục, HN, 1998.
17. Phan Kế Bính. *Việt Nam phong tục* (tái bản). NXB Tp HCM, 1990.
18. Phan Kim Duệ (chủ biên). *Lễ tục Việt Nam xưa và nay*. NXB Thanh niên, HN, 2000.
19. Trần Ngọc Thêm. *Tìm về bản sắc văn hóa Việt Nam*. NXB Tp HCM, 1996.
20. Túy lang Nguyễn Văn Toàn, Viên Tài, Hà Tấn Phát. *Tục cưới hỏi và ma chay của người Việt Nam*. NXB Lao động, HN, 2007.